

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimis cu poșta în înțrulu monarhiei pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 an 10 fl. s'eu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'eu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politic, national-economic și literar.

Anul III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie s'eu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a două si a trei'a câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usor prin assemnatiunile poștei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ în Sibiu.

Nr. 5.

Sibiu, Mercuri 16/28 Ianuarie.

1880.

Regularea nouă a cestiunii agrare în Transilvani'a.

Blastemata cestiune. Ea a costat și până acuma sute de milioane pe locuitorii acestei țări, a ruinat și mai ruină pe mii de familii. Scopulu primitiv ascuns fusese, a nimici prin ea numai familii romanesci; în realitate înse lucrulu a esutu asia, că s'au ruinat și se mai ruină mereu, în proporțiune tocma atâtea, dacă nu și mai multe familii magiare, câte și romanesci.

În anul 1876 noi am publicat în „Gazet'a Transilvaniei“ 12 articli istorico-juridici asupra cestiunii urbariale transilvane. Ni s'a cerut după aceea de prin asia numitele comitate, că se continuam. Am facut'o în acestu organu alu nostru de publicitate în doi ani de mai multe ori, ne am adoperat totuodată se convingem pe romani și pe toti locuitorii țării fără distincțiune, din teoriile moderne ale economiei politice, că dacă cestiunea noastră agrară se va tracta și legifera totu numai în sensu feudale istoric, ruin'a țării se p'ote consideră că subscrisă și sigilată.

Afurisit'a lege urbariale sanctionată în anul 1847, care eră se spoliedie pe milioanele locuitorilor de averea imobila, și maimutiandu pe aristocrati'a Angliei, se reducea și aici proprietatea de pământu numai la vreo cinci mii de familii, iritase în lini'a prima mai virtosu pe iobagimea de nationalitate magiara, în cătu de ex. cei din regiunea Clusului și a Huedinului eră p'aci se si apere dreptulu lor cu furci de feru și cu securi, provocandu si pe romani că se țina cu ei.

În urmarea adunării nationale dela Blasiu din anul 1848 diet'a transilvana se vediu silita se proclame si ea, în teoria, desființarea iobagiei, înse cu condițiune că seniorii feudali se fia desdaunati. Realizarea practica a condițiunii se amană prin puterea evenimentelor, până în Iunie 1854, candu o patenta imperat'esca regulase cestiunea în cele mai multe parti ale ei și seniorilor le asigură desdaunare stralucita, relative multu mai mare decâtu celor din Ungari'a.

Dela 1867 încôce s'au atentat în mii de moduri a modifică și chiar a sterge mai multi §§-i din acea patenta, în favorea seniorilor. S'au

adusu legi noue în aceeași materia. Urmarea fu, că dacă procesele urbariale eră mai înainte cu miile, și dacă fericitul în Domnulu L. Bas. Popu în calitatea sa de presedinte la curtea de cassatiune transilvana, a potut raporta monarhului într'o audientia, că una sala este plina până susu la plafondulu numai cu actele proceselor urbariale, apoi numerulu acelu de atunci încôce s'au întreit și inpatratu.

Advocatii seniorilor sucescu nasulu și chiaru capulu la tôte legile positive mai noue, au fruntea se citeadie contra acelu legi, cu totulu obsolete și legi anulate în terminirespicati, prin altele posteriori. Pare că n'au fostu nici 1848 nici 1854, ei alérga și astadi la Aprobate, la Compilate, la Tripartitulu alu lui Verböczy, că vitiellulu la ugerulu vacei, pentru că se o scôtia la selbateg'a axioma: Rusticus praeter mercedem laboris nihil habet. Mai multu: unu aristocratu venit din a sieptea țiera și asediatu de câțiva ani în Transilvani'a, înainte cu vreo trei luni avu întru nimicu se ésa într'o fôia germana cu ide'a bizarra, desiuchiata, că trebuie se se caute midiolôce de a inmultu proletariatul, adeca saracimea în acésta țiera, pentru-că domni se aiba prin cine a si cultiva latifundiile, mosiile, dominiile lor.

De altumentrea, cu acésta teoria barbara și selbatega se încerca a strabate în praxe la tôte commassatiunile, la segregatiuni, la inpartirea hotaralor de pascuatiune și a padurilor; se înglôda comune întregi prin maiestria drac'esca în datorii atâtu de grele, în cătu mai pe urma li se pune chiaru și biserica la vendiare.

De trei luni citim necurmatu, mai alesu în diarele din Clusiu și B.-Pest'a, despre enquette, despre planuri de a regulă din nou cestiunea agrară în Transilvani'a, éra mai de curendu isi ridică capulu și unu proiectu de lege în aceeași cestiune, care de va trece cumva asia precum ilu voru auctorii și plasmuitorii lui, apoi se vedu proletariatu, comune sparte, sute de familii emigrate, mosiile parasite și ne mai cultivate, afara numai de nu voru aduce în țiera nemti de aceia, carii se duc până acum în Americ'a. Ei, dara aceia nu

voru veni că se iobagésca, ci că se se faca e domni în Transilvani'a.

Dupa mai multe scrii positive venite și la noi din diverse parti ale țării, se duc mereu, atâtu romani, cătu și secui, inca și sasi din Transilvani'a în Romani'a. Între altele suntemu informati, că dintr'o singura comuna romanésca, situata în comitatulu Cetatiei-de Balta, s'au stracurat în vreo cinci luni din anul trecut preste 30 de familii în Dobrogea, éra după-ce s'au asediatu acolo si au scrisu la cei remasi aici, că le merge bine, acuma stau se plece și mai multi, din cauza că hotarul li s'au strimtorat preste mesura, éra prin executiune li se ia și ce le a mai ramasu.

× Căti poporeni a perdutu din acea comuna paroculu din locu și căti va mai perde? Si apoi — cine'i va mai duce prescuri, cine se'i dea ferdel'a, dio'a de lucru și celelalte competentie ale parochului? Si advocatii romani, carii din mil'a Domnului au ajunsu dela numerulu de 5 căti eră înainte cu 20 de ani, la numerulu respectabile de preste 100, ale cui procese le voru mai porta?

Tôte legile relative la cestiunile agrare aru trebui se se traduca în romanesc, se le aiba toti preotii, notarii și tóta inteligenti'a romanésca. Acelea înse sunt asia de multe, în cătu traducerea și tiparirea lor aru costa celu puçinu una mie fiorini v. a. Inse și până atunci s'ar potea face multu pentru luminarea poporului asupritu și spoliatu, dacă cei cari cunosc limb'a magiara și germana, aru publica macaru câte unu estrasu, si mai virtosu dacă si-aru luă ostenel'a de a deschide ochii orbilor prin graiulu viu. Iti vine se plangi cu lacrimi de sange candu afi, că în multime de comune trase în judecati urbariale, sau angajeate la comassatiuni, nu se afla sufletu de omu, care se cunôsca legile relative, sau macaru se fia auditu vreodata de ele; sau dacă le si cunosc, le intielegu pe dosu, se incurca apoi în judecati, pe care trebuie se le perda.

De ce nu intielegu odata clerurile romanesci, că aci nu mai merge după doctrinele evangheliei, ci numai după ale lui Darwin, cine'i mai tare, sau cine'i mai viclenu, mai fără consciintia. Preotimea romanésca nu e compusa din regimente de ômeni

Foisiór'a „Observatoriului“.

Unele observari relative la comitatulu Hunedórei și în specie la districtulu Hatiegului.

(Urmare.)

În tempulu mai recente, adeca pe la inceputulu acestui secolu, cam pe candu au inceputu comun'a Felécu în contra Clusului procesu pentru recastigarea drepturilor sugrumate, au intentat și Cincisieni în contra familiei Ciolnocos. — Lucru a venit sub cercetare, si precum mi-a spus unulu care a lucrat în acésta cauza, din documentele donationali, din insasi inpartire a terenului în cinci table egale, și din numele familielor care se afla, și care sunt identice cu celea din donatiune, s'a constatat deplinu, cum-ca Jobagii au dreptu; dara pe langa tóta dreptatea, fiindu că corbu la corbu nu scôte ochii, bietii Cincisieni că si Felecanii, nu numai că au perdutu procesulu, dara au suferit și executiuni militare multu daunatôre. Cu acésta ocaziune înse și famili'a Ciolnocosiana si-a perdutu extraordinariile sale privilegia, care altcum p'ote ca se mai sustinea, éra pe asupritii coloni 'ia liberatu anul 1848.

Dupa acestea se reapucam firulu celu curmatu mai în susu.

În loculu familiei Marginai, care în vechime a trecut de cea mai de frunte dintre familiile boieresci, se pare că în partea de cătra apusu a vlei Hatiegului a succésu cu asemenea rangu famili'a Nalatiána, alu carei unu ramu si: a castigat Baronatul. Primulu fundatore alu acestei familii a fostu nobilis valachus Florea de Vadu. Acestu Vadu este alaturea cu satulu Nalatiu și se despartu unulu de altulu prin riulu celu mare, care isvorendu din Carpati, inparte întreaga valea Hatie-

gului în doué parti, adeca cea de cătra resaritu și în cea de cătra apusu. Ramulu familiei Nalatiáne înaltiatu la rangulu de baronu, în liniá barbat'esca s'a stinsu cu bar. Iosifu Naláti, care a fostu consiliariu aulicu în Viena, éra ramulu de nobili mai esiste. Pentru romanitatea familiei Nalatiáne care si altcum este deplinu cunoscuta, afu a fi la loculu seu că se amintescu o descoperire facuta mie, de fericitul Nicolau Simu alias Simonfi, locuitoriu în Aradu și fundatoru pentru scól'a de fetitie din Blasiu. Acestu zelosu barbatu fiindu oficialu cameraticu de sare, avé postulu seu în satulu Zamu, comuna de mediuna, ce desparte Transilvani'a de Ungari'a. Aici locuia și proprietariulu dominiului, constatoriu de mai multe sate, care era betranulu br. Iosifu Naláti, tatalu consiliariului, despre care se facu mentiune mai susu. „Acestu baronu, imi dicea Simu, de multe ori me pofta la sene si 'mi dá se pricepu că i place se stea de vorba cu mine. Odata luandu-me cu sene în trasura între discursu me intréba, că eu de ce natiune me tienu? Eu sciindu cătu de superbi și straini sunt magnatii nostri facie cu romanii, rosindu puçintelu am respunsu: Cu parere de reu trebuie se marturisescu, că de nascere sum romanu. Atunci ôre-cum surprinsu, betranulu baronu dise: Ce? Dumnea-ta dici ca'ti pare reu că esti romanu, seu socotesti că a fi romanu este ceva dejositoriu? Noi inca suntemu de vitia romani, numai cătu inca stramosii nostri trecundu la legea ungarésca (reformata), acum ne socotim între unguri.“ Asta vorbire, continuandu betranulu Simu dise mai departe, atâtu de tare m'au animatu, cătu de aci incolo mi am tinutu fala ori-si unde am fostu, a me marturisi de romanu.

Dupa stingerea familiei aristocratice a baronilor Naláti, eră se formadie alta, Ladislau Noptsa fostulu înainte de anul 1848 supremu comite alu comitatulu Hunedórei, si tata alu lui Franciscu br. Noptsa, camerariulu imperat'esei Elisabeta. Numitul Ladislau a fostu fiulu lui Franciscu Noptsa nobilu de Silvasiulu Superiore. Mam'a sa a fostu fic'a lui Zacharia Cioca, fostu odinôra protopopu romanu în Hunedóra.

Acestu ramu alu familiei Noptsiáne, pentru meritele fostulu cancelariu aulicu Alexiu Noptsa, fu înaltiatu la rangulu de baronu. Ladislau Noptsa, care odata jucă în Transilvani'a rolulu celu mai splendidu între magnati, mai pe urma a scapatatu tare în averi, atâtu în urm'a devastatiunilor din anii 1848—9 cătu și din alte cause, pe care nu le mai atingu.

Locuitorii com. Hunedórei, și în specie din districtulu Hatiegu.

Se p'ote dice cu totu dreptulu, că în totu comitatulu acelu mare alu Hunedórei, ai carui locuitori sunt preste 220 de mii, sunt aprôpe numai romani. Unguri sunt numai secui, carii parte sunt adusi din secuime prin unii posesori mari, carii au tienutu Dominiulu celu intinsu alu Hunedórei, cum a fostu Tököli, Zolyomi s. a. pentru securitatea lor personale. Colonii de acestea sunt langa Hunedór'a Hosdatulu, și Racasia, langa Orestia, Losádulu romanesc Gialedintiulu; apoi pe langa acesti secui colonisati mai sunt și altii, carii au venit cu batiulu și cu desagii, spre a ocupa oficiuri la comitat. Numerulu acestora inca a fostu maricelu asia, cătu Alessiu Noptsa fostulu cancelariu aulicu pe tempulu candu elu era protonotariu în comitatu, într'unu pamphetu alu seu mai lungu descriindu pe acei venetici. a inceputu cu urmatoriile cuvinte:

„Est in Transilvania terra dicta Sicilia,
Unde cum baculo, et perone adveniunt nebulones.“

Acesti venetici au formatu mai multe familii și inca unele alese, cum sunt a comitiloru Kunn, baroniloru Gyórfi — și altele, carii acum, precum se scie, si-au pusu carulu în petri, că se magiarisedie întregu comitatulu, că se nu'lu mai p'ota batjocori cu nume de oláh Vármege. — Acésta tendentia o au avutu si principiî reformati candu au luat acestu comitatu în privinti'a religionaria de sub jurisdictiunea Metropolitulu romanu și pau supusu superintendentulu reformatu; atunci înse scopulu principale a fostu confesiunea; astadi înse aru dori se exterminé limb'a, și de aru poté se stérge și

holtei, ci din mii de parinti cu familii numeroase, care nu potu traî fora poporeniilor lor nici-o luna de zile. Se cunoşca odata, că averea, că subsistenţia preoţilor romaneschi, că viitorul familiei lor depinde, nu dela stramta de 50 ori 100 fl. subvenţione, cu care li se scotu ochii si apoi li se bate nasulu, ci depinde numai dela poporu; averea, capitalulu preotului este ascurata prin braşale poporului, in siur'a, in granariulu, in grajdulu si in pungile lui. Poporu bogatu, preotu bogatu, poporu saracu, preotu sdramtiosu.

Transilvania.

— (Dorulu de autonomia.) Mari evenimentele mai pórta timpulu nostru in sinulu, in pantecele seu; multe prefaceri astépta si pe locuitorii acestui statu.

Inainte cu 1½ anu publicistiilor magiari din Clusiu maná pe redactorulu acestui diariu in cas'a nebunilor dela Sibiu, cá-ci mai tine cu ambele braşia la autonomi'a Transilvaniei; éra inainte cu vreo cinci septemani i facea complimentulu, că e smintitu sarmanulu, dara inca este consecente, cu ide'a fixa, că „marele principatu alu Transilvaniei“ existe; cá-ci de si geografii si dascalii de geografia isi versara calimariile preste chart'a lui, elu inse este totu acolo unde au fostu de mii de ani.

Éra astadi! Diariulu celu mai fanaticu din Transilvania isi surprinde pe publiculu seu cu o marturisire din cele mai doréste si respiratorie de penitentie amara. „Kelet“ (Orientulu) Nr. 18 din 23 Ianuaru, in primul seu titulu: Se ne desteptamu! recunoşce cu ánima infranta, că fusiunea Transilvaniei cu Ungari'a si centralisarea tuturor afacerilor publice de ori-ce natura in Budapesta, au avutu de rezultatu o recadere teribila si intre alte ruina capitalei Clusiu. Spre a invederá marele acestu adeveru, „Kelet“ esi cu temeuri si rationamente, pe care nici celu mai cerbicosu autonomistu si asia numitu passivistu romanu nu le-ar fi potutu nici combiná nici descrie cu mai multa logica, dorere sufletésca si elocentia de oratoru.

Spatiuulu nu ne permite a reproduce intréga acea confessiune trista, essenti'a ei inse este acésta:

Familieele cele mai renumite din Transilvania se svercolescu in ghiarale usurarilor; éra altele renuntandu la luxulu si pomp'a de odinóra, se tínu fericite daca nu au deficite. Cele mai multe lupta cá desperate, intre viétia si mórte, in palaturi cá si in colibe. — Clusiu, acea capitala de odinóra, a cadintu infricosiatu; costume incarcate cu diamante si cu alte petrii nestimate, tronulu de auru din sal'a dietei, gubernatorii cu trasurile lor duse de cai admirabili, au disparutu. Clusiu si-a datu elu insusi mórte pentru uniune! Centralisarea cea mai rigorósa, concentrarea tuturor afacerilor publice, ba si a prea multor private in Ungari'a la B.-Pest'a, a datu Transilvaniei

odiosulu nume de romanu. Din tóte inse planulu de exterminare este indreptatu mai multu asupra finutulu seu a valei Hatiegului. Caus'a este mai virtosu, cá in acésta parte se afla comunele cele mai compacte romaneschi, in care cele mai multe familii fusesera odinóra nobilitate pentru virtutile lor patriotice, documentate mai alesu contra inamicilor straini. Din acelea comune numimu aci numai: Livadi'a de campu, Livadi'a de cóste, Ponorulu, Perosu, Salasiu de susu, Baiesci, Matiesci, Zaicani. Tóte acestea se potu luá cá curatu nobilitare. Mai sunt si mestecate, precum Pesteana, Riu-Albu, Silvasiulu de susu si de diosu. Cum-cá preste totu familieele nobilitate din tienutulu Hatiegului sunt de vitia romana, dela celea mai de frunte pana la celea gregarie, se va indoi numai celu ce voiesce inadinsu a si inchide ochii de inaintea adeverulu istoricu. Se afla cu adeveratu si nune magiare intre densii, precum sunt Farcasiu, Lascu, Bálás, Török s. a. inca si slavice, precum Vladislau intre Livedeni si Jarislav intre Cincisieni; dara originea acestor nune se afla in acea impregiurare: cá donatiunile celea mai multe sunt date de regii Ungariei, cari mai bucurosu s'au folositu de numiri magiarisate. Ast'a se vede pr'a limpede si in donatiunea data comitelui Musiatu, despre care si mai inainte s'a facutu amintire, care pe langa tóte cá se numesce Olahu, adeca romanu, totusi i s'a datu numele Lascu si intre fiii lui unulu vine cu numele Jarkav. Cea mai mare schimbare in nune s'a facutu pe tempulu principiloru reformati, candu atatu jurisdicţiunea civile cátu si cea bisericesca au fostu concentrate in manile reformatiloru. De aici vine, cá nobili din tienutulu Hatiegului, pe langa tóte cá acuma se tienu in parte de religiunea greco-catholica, parte de cea greco-orientale, totusi cu numele de botediu se deshilinescu de céilalti romani; in locu de Ioanu au pe János inca si Joanesiu, Lajos, Pali, Frentiu s. a.

(Va urma.)

si Clusiu lovitur'a de gratia, adaoge publicistulu si apoi continua dicédu, cá nu asia au intielesu ei uniunea, cá tíer'a mama se suga si se stórca tóte sucurile din acésta tíera si se omóre din trens'a tóta miscarea si viétia; cere deci o decentralisare cá cea din Americ'a septemtrionale, unde mai multe provincii unite intr'unu statu-republicanu, isi conserva fia-care o buna parte de autonomia. Din contra, centralismulu unghurescu are de rezultatu indolenti'a, nepasarea, apathi'a generale, mórtea vietiei publice.

Acea stare desperata si fórte umilitória se vede mai virtosu in Clusiu si in tóta Transilvania. Aci publicistulu magiaru observa cu adeverata navitate marele adeveru, că Transilvania are unu trecutu istoricu propriu, intemeiatu nu numai pe istoria, ci chiaru pe natura (pe configuratiunea si ethnografi'a sa), prin urmare este óresicum unu intregu, o individualitate in sinesi.

Dupa tóte acestea publicistulu face unu apellu caldurosu mai alesu cátra inteligenti'a luminata si patriotica din Clusiu.

Din partea nóstra, subscriemu si noi acestu apellu si ilu recomandamu din totu sufletulu inteligentiei romaneschi, rogandu-o cá se scuturamu si noi indolenti'a mortarétia.

Din dieceasa Oradana in 12 Ianuaru 1880.

— (Lumina reversata preste starea fundatiuniloru diecesane.) Dorulu clerulu acestei diecese nutritu si manifestatu de decenia de ani, atátu cu voce víta la diverse ocazii solemne, cátu si pe calea publicitatiei, cu finea anului espiratu in fine fu implinitu. Ilustritatea Sa episcopulu Michailu Pavelu ocupandu'si in vér'a trecuta noulu scaunu episcopescu, apucá frenelugubernarei „cu mana tare si cu braşiu inaltu.“

In scurtulu tempu alu gubernarei sale de pana acum, a reorganisatu tribunalulu matrimonialu, a infiintiatu si organisatu sectiunea consistoriale pentru causele scolastice, una institutiune fórte salutaria acésta pentru prosperarea invetiamentulu in diecese, si in urma a infiintiatu unu nou oficiu exactorale diecesanu, denumindu de membri ai acestuia, afara de 7 preoti de rang din gremiu, recunoscuti de barbati exacti, inca alti 7 insi din clerulu estraneu, anume pre dn. diriginte alu gimnasiulu de Beiusiu, Petru Mihuti, apoi din cele 6 protopopiate ale diecesei cáte unu membru: din protopopiatulu catedralu pre M. O. D. Ioanu Moldovanu, protopopu suplente, parocu in Hájó, din alu Muresiulu pre M. O. D. Alexandru Kabay, protopopu-parochu in Makó, din alu Barcaulu pre M. O. D. Antoniu Bonyi, protopopu-parochu in Kécz, din alu Crisiulu pre M. O. D. Ludovicu Venteru, parochu in Szombatság, din alu Luncei pre M. O. D. Michailu Bandiciu, assessoru consistor., parochu in Piskolsu si din alu Satu-mariulu pre subscrisulu. — Pe 10 Dec. a. tr. convocandu II. Sa pre toti membrii noulu esactoratu, aceia, afara de dlu Michailu Bandiciu, escusatu, si Rds. Iustinu Popiu ocupatu cu prelegerile catedrei limbei rom. si relig. la gimnasiulu din locu, — au si venitu in numeru deplinu, si dupa ce au fostu inpartiti prin II. Sa in 3 comisiuni, li s'au transpusu spre revisiune si referada ratiunile tuturor fundatiuniloru diecesane cu insarcinare, cá se faca totu-odata o reprivere scurta istorica preste starea si fasele fiacarei fundatiuni dela intemeierea ei pana la finea anului 1878, pana candu adeca ratiunile au fostu pregatite spre a li se poté face revisiunea.

Comisiunile exactorali au lucratu barbatescu si cu totu zelulu pana in 2 Ianuaru a. c. Schitiarea referadelor voluminóse (cu totulu la 100 cóle scrise) substernute prin comisiuni si pertractate in siedintiele plenarie ale exactoratulu, tínuite totudeauna sub presidiulu personale alu episcopulu, aru fi prea lunga pentru cadrulu acestui articlu. Acele referade redactate sistematicu, aru meritá puse sub tipariu cá unu opu separatu, de valóre istorica, ceea ce se sperámu cá se va si intemplá.

Ceea ce interessédia inse mai de urgentia pre onoratulu publicu, si mai virtosu pre clerulu diecesei Oradane, credu cá este cá se cunoşca in cifre rezultatulu lucrariloru intru adeveru incoredate ale exactoratulu diecesanu.

Dupa inchiarierea revisiuniloru, doi membri ai exactoratulu au fostu insarcinati cu facerea unui conspectu generalu, sumariu alu tuturor fundatiuniloru diecesane. Acelu conspectu la tempulu seu se va comunicá per extensum cu clerulu diecesanu. Si pana atunci inse subscrisulu spre a satisfacé dorintiele incoredate, la provocariile primite din mai multe parti, am aflatu cu cale a aduce la lumin'a publicitatiei urmatóriele:

I. Sum'a totale a capitaluriloru fundationale cu finea anului 1878, s'a constatat in 400,937 fl. 69⁸/₁₀ cr. v. a., din care inse 1) capitaluri secure sunt 356,006 fl. 80³/₁₀ cr. 2) nu de totu secure 32,990 fl. 11 cr. 3) periclitare 9,675 fl. 87 cr. 4) perdute din evidenti'a 2274 fl. 91¹/₂ cr.

II. Remanenti'a perceptiuniloru (in bani gata) 9,455 fl. 96¹/₃ cr.

III. Restantie de interusurie neincassate: 33,351 fl. 39¹/₂ cr. (!)

Fundatiunile cu capitaluri mai mari si mai mici (dela 100 fl. si pana preste 100.000 fl.), dupa scopulu intemeierii lor, sunt specificate in 22 clase, dintre cari cu asta ocaziune voiu se facu aretari specifice numai despre fundatiunile mai considerabili, si anume:

A. Fondulu viduo-orfanalu diecesanu, intemeiatu in anulu 1808 cu celu intemeiatu in anulu 1857 de episcopulu V. Erdélyi (4200 fl.) are unu capitalu de 118,539 fl. 68¹/₂ cr., din cari 16,521 fl. 11 cr. nu sunt pe deplinu ascurati, 3,956 fl. periclitati si 735 fl. perduti din evidenti'a, éra restantie de interusurie neincassate crescu la sum'a de 10,707 fl. 35 cr., mare parte in pericolu!

— pe candu remanenti'a perceptiuniloru anului 1879 au fostu 6724 fl. 5 cr. care suma nici s'a impartitu intre familieele orfane de preoti, nici s'a elocatu spre fructificare, ci trebuie cá jace in bani gata (cá talentulu celu ingropatu?) in scriniulu administratorulu respectivu.

Cátra capitalurile acestui fondu mai au se incurga la 1,500 fl. din „simbole“ anuali (á 6 fl. 30 cr.) dela preotii diecesani casatoriti si veduvi, si peste 2000 fl. din taxele matrimoniale, restante séu trecute in ratiunile anului 1879 dela clericii casatoriti „extra familias cleri diecesani.“ Acesti bani sunt a se considerá cá si cum ar fi incassati.

Totu in acestu fondu voru mai incurge in tempulu celu mai scurtu din venitele intercalarie eppesci, conformu asiediamintelor vechi, facute dela locurile cele mai inalte, si din mass'a eppulu Szi-lágyi peste 40,000 fl. Asia veduvele si orfanii preoţilor diecesani, cari daca remanentiele considerabili de 5--6 ani incóce nu s'aru fi tienutu in reserva, si pana aci aru fi trebuitu se primésca pensiuene mai multisóra decátu mai inainte, inca in a. 1880 au se primésca competentie cu multu mai mari decátu pana aci.

Se observa, cá in an. 1879 din acestu fondu au participatu 57 familiee preotiesci orfane (á 85 fl.), cátra cari cá apartienetori (cu competentie anuali á 10 fl.) se mai adaogu 43 orfani, — apoi 5 veduve de preoti maritate si devenite éra si veduve, cu pensiuene anuale din gratia, á 60 fl., si in urma veduv'a fostulu vice-rectoru alu seminariulu, clericu si barbatu celebru alu diecesei si poetu de cele mai frumóse sperantie, Demetriu Sfura*), are unu subsidiu anualu numai de 40 fl.**).

Esactoratulu in lucrarile sale de revisiune au aflatu, cá cu impartirea pensiuiloru din acestu fondu s'au facutu unele anomalii; deci si la acéste au atrasu atentiunea veneratulu ordinatatu.

B. Fondulu séu cass'a diecesana intemeiata in anulu 1864 din mass'a ab intestato a eppulu Erdélyi, cu destinatiune de a se dá din interusurie ajutórie bisericeiloru si scóloru serace, preoţilor si invetiatoriloru lipsiti si de a se acoperi spese diverse in interesulu diecesei, — are unu capitalu de 50,561 fl. 91¹/₂ cr., din cari 100 fl. nu sunt deplinu ascurati si 1009 fl. 91¹/₂ cr. perduti din evidenti'a, éra restantie de interusurie neincassate facu sumasióra de 362 fl., apoi remanenti'a perceptiuniloru anului 1878 a fostu de 1,223 fl. 37¹/₂ cr. Acesti bani dupa destinatiunea acestui fondu, au trebuitu se stea in bani gata, spre dispusetiune pentru casurile obventorie.

Cátra capitalulu acestui fondu aru fi trebuitu se apuce ven. capitulu din mass'a eppulu Olteanu sum'a de 1800 fl., dara nu s'au facutu pasii necesari la tempulu seu! — Numai atáti'a, si nu mai multi, sunt banii pe cari episcopulu Olteanu i-a luat si folositu pentru sine din fundatiunile diecesane.

C. Fondulu preoţilor deficienti, intemeiatu in anulu 1808 are unu capitalu de 8307 fl. 40 cr., din cari 1076 fl. nu deplinu ascurati, 320 fl. remasi din evidenti'a. — restantie

*) Cine nu cunoşce din poesiele acestui clericu absolutu, repausatu pana a nu apucá se fia hirotónitu de preotu, „Fratu de unu sange si de o mama!“ apoi „Mai tornati-mi inc'odata!“ „Fata de Romanu sum“ etc.

***) Subscrisulu cu 5 consoci au facutu propusetiunea, cá pe venitoru se i-se acóde pensiuene intréga, cá si altor preotese veduve, G. M.

de interusurie neincassate 701 fl. 50 cr. remanenti'a perceptiuniloru din anulu 1878 a fostu 1103 fl. 59 cr. La acésta remanentia sunt a se aplicá, mutatis mutandis, cele observate la remanenti'a fondului de sub A.

La fondulu acesta se va adaoge in scurtu o suma testata de episcopulu Szilágyi in 2000 fl. capitalu si interusuriale dela mórtea lui incóce. Éra din fondulu religiunei se dau in totu anulu pentru preotii deficienti 364 fl. 99 cr.

D. Fondulu gimnasiului de Beiusiu, intemeiatu in anulu 1828, are unu capitalu de 112,176 fl. 37 cr. din cari 9,980 fl. nu sunt deplinu ascurati, 3,350 fl. periclitati, restantie de interusurie neincassate 10,297 fl. 23 1/2 cr. (!), remanentia nemica tota. Profesorii cu plati cá vai de ele!

E. Fondulu seminariului domesticu are unu capitalu de 52,842 fl. 31 9/10 cr. din cari 2450 fl. nu sunt de totu securi, 707 fl. 87 cr. periclitati, restantie 8551 fl. 78 63/100 cr.; supere-rogratu 5598 fl. 18 16/100 cr.

F. 9 fundatiuni Erdélyiane pentru scopuri scolastice cu unu capitalu de 36,750 fl., din cari 854 fl. nu sunt deplinu ascurati, 646 fl. periclitati. Restanti'a si remanenti'a nu s'a potutu eruá, pentru-cá ratiunile acestoru fundatiuni administrate priu repausatulu canonicu Vasiliu Nistoru, nu sunt perfectu gatite nici acum. S'au luat inuse tóte dispusetiunile pentru suplenirea defectelor aflate in ratiuni. Atáta inuse s'a constatatu, cá din capitalu nu lipsesce nimica.

Dupa cele premisse, onorabili cetitori cu totu dreptulu potu se puna unele intrebari. Anume, constatandu-se din lucrarile exactoratului 1) cá capitalurile neascurate cu cele periclitare si perdue din evidentia areta sum'a de 44,940 fl. 89 1/2 cr. carea considerandu inmiitele trebuintie ale clerului, poporului si tinerimei din acésta diecese, se póte considerá cu totu dreptulu colosale. 2) cá restantie de interusurie neincassate, aceste inca in mare parte periclitare, representa o suma de 33,351 fl. 39 1/2 cr. si in urma 3) cá remanenti'a cu finea anului 1878 a fostu 9445 fl. 96 1/3 cr.: a) cine porta vin'a, cá s'a neglesu administrarea fundatiuniloru in unu modu asia batetoriu la ochi? b) de unde si in ce modu se voru repará daunele ce potu urmá? Intrebari fórtre grave aceste, cu deslegarea caroror-a multu si-a frementatu capulu esactoratulu diecesanu, si avendu temeieri, siese membri ai aceluasi au si facutu si substernutu la veneratulu ordinariatu vreo 28 de propusetiuni privitorie la fondurile diecesane si administrarea loru. Iniciativ'a Ilustratiei sale a episcopului, si tienut'a sa energiósá sub durat'a lucrarilor exactoratului, ni dau cele mai bune prospecte, cá din propusetiunile numite multe voru fi primite si aplicate in pracsá. La totu casulu, se va introduce unu sistemu nou de administrare pentru fondurile diecesane, si pentru unele daune se va luá la respundere parte capitulu (fostu in trecutu) in solidum, parte administratorii respectivi ai fundatiuniloru.

Pentru aceste si póte si pentru alte cause momentose s'a pusu in prospectu si tienerea unui consistoriu plenariu in ver'a a. c.

George Marchisiu,

Parochulu Homoródeloru romanesci, protopopu onor., membru alu exactoratului diecesanu.

Romania.

— Bucuresci. Camerele isi reincepura dupa serbatori activitatea loru. Proiectulu de lege pentru rescumpararea calilor ferate dela societatile germane, asia precum fu modificatu acela in senatu, a trecut prin sectiuni, unde afara numai de unic'a, cealalte l'au adoptatu intocma, si asia este buna sperantia, cá Romania va scapá preste puçinu de acea comuniune fórtre periculósá de interesse, si cá statulu va fi proprietariu absolutu preste tóte calile ferate.

In siedinti'a din 9/21 Ianuariu a camerei dn. Dim. Sturdza ministru de finantie comunicá situatiunea finantieloru statului pe anulu trecut 1879. Pentru-cá se facilitamu lectoriloru nostrii intielegerea cifreloru, simtimu necesitatea de a permite unele inpregiurari de cea mai mare inportantia, din celu mai de aprópe trecut.

Dupa domni'a de aprópe siepte ani a partidei conservative, in érn'a anului 1877 adeca tocma in ajunulu resboiului, esi la lumina spre dorerea si rusinea totoror buniloru patrioti, cá bugetulu statului se inchiaie din nou, cu unu deficitu si inca de vreo 42 milióne lei n. (franci), adeca deficitu ametitoriu, precum nu mai fusese nici-odata. Datoriile statului crescusera asemenea, in proportiuni exorbitante. Curatu cá in Ungari'a. Atunci votara camerele intre certe infocate, emissiunea de bilete hipotecarie, ceea ce se dice in Austria Staatsnoten, inuse numai de vreo 32 milióne si cu con-

ditune cá dupa trei ani se se retraga din circulatiune. In acelea dile inuse nu se sciá nimicu cá Romania are se intre in actiune, cá armat'a sa va trece Dunarea si va participá la resboiu. Dara evenimentele s'au rostogolitu cu nespusa celeritate, bubuitulu tunurilor se audi curendu la Olteniti'a, Calafatu etc. si in Augustu trupele romanesci se pomenira la Plevn'a.

A portá resboiu crancenu si furiosu, a emitte din biletele hipotecarie abia a trei'a parte si totusi a inchiaie anulu 1878 in locu de unu deficitu desperatoriu, cu unu prisosu, acésta se parea la tóta lumea lucru de necrediu; dupa aceea inuse s'a disu, cá tocma prin resboiu au intratu in tiéra sume enorme de bani cu sutele de milióne si cá din pungile locuitoriloru s'au stracuratu o parte buna in tesaurulu statului. Acea observatiune este la loculu seu pentru 1878; dara ea nu mai este de ajunsu spre a judecá situatiunea finantiaru din a. 1879, mai virtosu dupace gubernulu se vediu constrinsu a intreprinde multime de lucrari publice, a terminá calea ferata Ploiesci-Predealu, a reorganisá diverse servitii, a meliorá salarie etc. etc. Indreptarea essentiala a finantieloru statului Romaniei se esplica dela modulu cum sunt ele administrate astadi, candu fisculu nu mai crutia pe cei bogati, carii mai inainte remanea datori din ani in ani cu miliónele si nu'i mai executá nimeni, nici nu mai face scapatu pe cassarii si alti functionari carii defraudá si fugea cu sute de mii. Preste acésta, ministrulu actualu de finantie, in locu se'ti infle proiectele de bugetu, si se arate venituri mai mari decátu potu fi in realitate, arata din contra mai mici si cu tóta dreptatea; pentru-cá intr'unu anu intregu multe se potu intemplá. De aici vine, cá in bugetele proiectate si votate pe anulu 1878 si 1879 este prevediutu cate unu deficitu maricelu, anume pe a. 1878 (dupa resboiu) preste 9 milióne franci. Candu colo ce se vedi, chiaru anulu 1878 in locu de a se inchiaia cu unu deficitu grosu, elu fu inchisu cu unu prisosu, sau cum se dice in Romania, cu unu excedentu de 1 miliónu 030,355 lei noi (franci) si 34 bani (centesime).

Pe a. 1879 a esitu unu deficitu de câteva milióne numai din caus'a unor spese estaordinarie, care nu se facu in totu anulu, cum calea ferata Ploiesci-Predealu, repararea si mai virtosu cumpararea de arme in cantitati mari, inuse absolutu necesarie, pusci, sabie, tunuri etc. Se observamu inuse, cá sum'a bileteloru hipotecarie votata in a. 1877 nici pãna astadi nu este emissa intréga, precum si cá acelu creditu hipotecariu fusese destinat a coperi partea cea mai mare din deficitulu remasu hereditate trista dela ministrulu Catargiu. Ceea ce este caracteristicu pentru cei doi ani trecuti e, cá veniturile au fostu de ambele-ori mai mari decátu cele preliminate de cátra ministru, si se pare cá in a. 1880 va fi totu asia. Dara pentru acestu anu se ascultamu pe d-lu ministru.

Dn. Sturdza dice in relatiunea sa:

„Veniturile totale ale anului 1880 se urca la sum'a de 124,045,575 lei, din care 121,793,120 lei pentru Romania si 2,252,425 lei pentru Dobrogea.

Cheltuielile, ast-felu cum vi se presenta, sunt de 127,715,878 lei 61 bani, adica 125,235,058 lei pentru Romania si 2,480,820, pentru Dobrogea.

Astfelu resulta unu deficitu de 3,670,303 lei 61 bani, care, séu se va acoperi prin bilete hipotecarie remase disponibile, séu déca se va gasi de cuviinta, va disparea prin reduceri in bugetulu de cheltuieli. Inuse pentru a ajunge la acestu resultatu, a trebuitu se venimu in ajutoriu cu resurse noue. Sunt unele fonduri, cari in adeveru voru dá in 1880 unu sporiu mai mare de ceea ce au datu in 1879, inuse bugetulu ar fi remasu neechilibratu, déca nu amu fi venit cu acele resurse, si acestea provinu din incassarea intre veniturile Statului, a fondoriloru cassei rurale.

Cass'a rurala — precum ve e cunoscutu din espunerea financiara din anulu trecut — are unu deficitu insemnatu de 15 milióne lei, care trebuie se-lu acoperimu.

Altu midilocu pentru a acoperi acestu deficitu nu este, de cátu a converti tóta datori'a cassei rurale in o datori'a a statului, preschimbandu in obligatiuni de statu obligatiunile rurale, care sunt in suma de 26 milióne lei, din cari jumetate trebuesce platita imediatu la 23 Aprile 1880. Prin acésta operatiune vomu ajunge, cá anuitatea de platitu pentru aceste noue obligatiuni de statu se nu fia de cátu ceva peste 2 milióne, care voru intrá in bugetulu cheltuieliloru, pe candu sumele ce se voru incassá de cass'a rurala de 13 si jumetate milióne, voru spori veniturile bugetare.

In bugetulu venituriloru sunt vr'o câteva legi fórtre importante, asupra carora imi permitu se atragu atentiunea d-v. cu rugaminte de-a le luá de urgentia in deliberare, si acestea sunt anume:

„Legea tocmai pentru regularea casei rurale, despre care amu vorbitu.“

„Legea prin care se abolesce taes'a de transmitere, care a remasu numai asupra unor bisericu de miru si asupra eforiei spitaleloru civile din Bucuresci. Este justu cá, precum s'a redusu dela unele institutiuni de binefacere, se se reduca acésta tacsá si dela cealalte.

„Vine pe urma legea beuturiloru spirituóse, care este a se administrá de catra statu.“

„Este legea pentru administrarea venitului monopolului tutunuriloru de catra statu.“

Aceste legi sunt privitorie la veniturile statului, si ve voui ruga se bine-voiti a le luá in deliberarea d-v.

Sunt incredintiatu cá, cu scrupulositatea cu care adunarea a pasitu de cáti-va ani la esaminarea si votarea bugetelor, vomu ajunge a votá si pe anulu 1880 unu bugetu care va fi echilibratu.

Sciri diverse.

— (List'a Nr. 2) a contribuitoriloru incurse la comitetulu subsemnatu in folosulu inundatiloru.

Transportulu totalulu din list'a Nr. 1 publicata in Nr. 3 a. c. alu „Observatoriulu“ . fl. 315.—
Iacobi Bologa, consiliaru in Sibiu „ 5.—
Parteniu Cosma, advocatu in Sibiu „ 5.—
Basiliu P. Harsianu, adv. in Sibiu „ 3.—
„Albin'a“ institutu de creditu si de economii in Sibiu . . . . . „ 100.—
Societatea „Unirea“ a studentiloru dela universitatea din Bucuresci 180 lei „ 81.—
C. Costinu din Bucuresci 20 lei . „ 9.—
J. Tieranu, protopopu in Lipov'a . „ 3.—
Constantinu Brezoianu, ingineru in Bucuresci 50 lei . . . . . „ 22.50

Totalulu cu diu'a de astadi . fl. 543.50
Sibiu, 24 Ianuariu 1880.

Comitetulu centralu pentru ajutorarea inundatiloru.*)

— (Cãtra On. Publicu romanu!) Junimea romana din Budapest'a adencu simtitoria pentru suferintiele fratiloru nostri, cari intre altele multe necasuri au a luptá si cu elementele neresistibile ale naturei, a decisu a arangiá in 21 Februariu in Grand-Hôtel Hungari'a unu balu, a carui venitu curatu se va distribui esundatiloru din Transilvani'a si partile Ungariei de langa Crisiu si Muresiu, si in parte se va intrebuintia pentru ajutorarea Societatii de lectura „Petru Maioru“.

Acestu scopu inaltu umanitariu si nationalu ne indémna a ne adressá cátra intregu publiculu romanu mai virtosu inuse cátra dómnele si domniónele romane, a caroru sublima chiamare este alinarea dureriloru si a suferintieloru, cu acea rogare: cá se binevoiesca a spriginu intreprinderea nóstra, deschidiendu subscrieri intre tóte clasele societatii primindu oferte ori cátu de neinsemnate, pentru cá astfelu cu poteri unite se potemu aduce mangaiere celoru lipsiti de pâne si de caminu!

Societatea literaria „Petru Maioru“ — precum este cunoscutu — in esistenti'a ei este avisata mai numai la venitululu ce incurge pe fiacare anu din petrecerile sociali romane. Pãna candu nu ne va succede a creá unu fondu de vreo patru-cinci mii de florini macaru, din a carui dobinda se se póte acoperi lipsele cele mai necesarie ale acestei institutiuni, nu potemu dice, cá durat'a acestei societati este ascurata. In marea de straini prin orasiile unde tinerimea nóstra este aruncata, aceste societati sunt foculariulu unde se pastréda si potenciédia simtiementele nobili de limba si nationalitate; in locu de a se resfira junimea, pentru cá se dispara cu totulu, ea aici intruninduse representa unu corpu moralu menitu a se perfectoná, o corporatiune ce natiunei sale trebue se aduca róde, si se inpuna respectu.

Éca scopulu duplu umanitariu si nationalu ce si-a inpusu junimea si subscrisulu comitetu arangiatoriu, candu vine a se adressá cátra on. publicu, cerendu ajutoriu pentru esundati si pentru societate.

Ofertele binevoitorie sunt a se tramite: Ilustratii Sale domnului Ioanu cavaleru de Puscariu, curatorelui societatii „Petru Maioru“, in Budapest'a, Sugárút Nr. 73 celu multu pãna in 20 Februariu a. c. st. n., care se voru cuitá prin publicitate.

Datu in Budapest'a, 15 Ianuariu 1880.

Ioanu cav. de Puscariu,
jude la inalt'a curte de apelu, curatorele societatii de lectura.

In numele comitetului arangiatoriu: Iosifu Vulcanu, presiedinte. Dr. Victoru Babesiu, Dr. Augustinu Dumitreanu, vice-presidenti.

— (Invitare) la balulu romanu, care se va arangiá din junimea romana din Budapest'a, in 21 Februariu a. c. cal. nou, in sal'a dela Grand-Hôtel Hungari'a, in folosulu esundatiloru din Transilvani'a si partile ungurene de langa Crisiu si Muresiu, si alu societatii de lectura „Petru Maioru“. Cu acésta ocasiune mai multi juni inbracati in costume nationali voru presentá on. publicu in pausa joculu istoricu „Calusierii“ si „Batut'a“.

Comitetulu arangiatoru: Iosifu Vulcanu, presiedinte. Dr. Victoru Babesiu, vice-pres. Dr. Augustinu Dumitreanu, vice-pres. Dr. Aureliu Babesiu, Severu I. Babesiu, Emilu Bardosi, Iuliu Bonciu, Drd. George Crai-niceanu, Ioanu Dragosiu, Ioanu Duma, Alexandru Duma, Silviu Enea Hodosiu, Ioanu Mihu, Victoru Misiciu, Ladislau B. Papp-Szilágyi, Emiliu cav. de Puscariu, Iuliu Traianu Popu, Constantinu Radulescu, Nicolau Radneanu, Gregoriu Stoiacoviciu, Silviu Suci, Drd. Absolonu Todea.

Inceputulu la 9 óre sér'a.

Bilete de intrare se capeta in localitatea societatii: Váci-utca 13 szám, II emelet, 30 ajtó, in tóta

*) Cuitarile sumelor tramise la acestu comitetu voru urmá prin publicare in diariile de aici „Observatoriulu“ si „Telegrafulu romanu“. La cerere inuse, sumele se voru cuitá si separatu.

dio'la la orele 12—1 a. m., si 6—7 p. m., incepundu din 20 Ianuariu; in sér'a balului la cassa.

Biletu de persóna: 3 fl. Biletu de familia: pentru 2 persóne 5 fl.; de aci in susu pentru fiacare membru din familia 2 fl.

Comitetulu arangiatoriu face cunoscutu onoratorilor dómne si domnisióre din provincia, care ni-au promisú cã voru cercetá balulu nostru, cum cã se potú presentá in costumu nationalu romanu, ori in alta toaleta de balú.

Bibliografia.

— Gur'a satului, jurnalul glumetiu, sociale-potic-toc. Va esi in tóta Marti sér'a, ilustrata cu caricaturí frumóse; si va publicá patienile nesdraveniloru aventurieri si biografiile celebrilor siarlatani ai timpului modernu — mai departe totu soiulu de articlii de veselie si petrecere: novele, romane, fabule, anecdote, comedii, risete si zimbete, scanteiutie, puricarii, furnicaturi, — afara de aceea va tiné pre cetitori si in curentu cu tóte pertractarile si hotaririle ciorobóreloru tieiri ungu-resci si ale unoru comitate si din comunitatile cu sfteticu fãra sfatu, precum si cu tóte intemplantentele din lumea mare, cari dupa natur'a lorú cadu in resortulu lui.

Pretiuulu de pnenumeratiune pre unu anu e 6 fl. v. a. pre $\frac{1}{2}$ anu 3 fl., pre $\frac{1}{4}$ anu 1 fl. 50 cr., — pentru Romani'a si strainatate pre unu anu 8 fl. (20 franci — lei noi) pre $\frac{1}{2}$ anu 4 fl. (10 franci — lei noi).

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

Capitolulu VIII.

Despre religiunea civila.

(Urmare si fine.)

Dara am gresitu, candu am disu o republica crescina, pentru cã fia-care din aceste doué cuvinte esclude pe celalaltu. Cristianismulu nu predica de cãtu servitute si supunere. Spiritulu seu este cu multu mai favorabilu tiraniei, decãtu cã ea se nu profite totudeauna de avantajele ce 'i ofere.¹⁾ Adeveratii crescini sunt facuti cã se fia sclavi. Ei o sciú acésta, inse nu 'i emotionésa, pentru cã acésta viatia scurta nu are nici unu pretiu pentru ei.

Ni se dice, cã trupele crestine sunt escelente. Eu negu acésta. Se mi se arate trupe de acelea. Cãtu pentru mine, eu nu cunoscú trupe crestine. Mi se voru citá cruciadele. Fãra de a trage la indoiala bravur'a cruciatiloru, observu numai, cã aceia nu au fostu crescini, ci soldati de preoti, cetatieni ai bisericei. Ei se luptau pentru imperiulu ei spirituale, pe care fãra de a sci cum, ilu prefacusera in imperiu temporale. La lumin'a adeverala, acésta apartiene paganismului, pentru cã evangeliulu nu au infintiatu o religiune nationale si prin urmare la crestini ori ce resbelu sacru este imposibile.

Subt imperatorii pagani, soldatii crescini erau bravi. Toti autorii crescini ne-o relatésa si eu o credu, pentru cã acésta erá o emulare fatia cu trupele pagane. Indata ce imperatorii se crestinará, acésta emulare nu mai esistá, si candu crucea inlocuise acuil'a, bravur'a romána nu mai erá.

Dara se lasamu la o parte consideratiunile politice si se revenimú la dreptu, pentru cã se i fic-sam principiile intr'unu punctu atãtu de inportantu. Precum am disu, dreptulu pe care ilu dã pactulu socialu suveranului, asupra supusiloru, nu trece preste marginile utilitatii publice.²⁾ Supusii fatia cu suveranulu nu 'i datoiescu a isi dá contu despre opiniunile lorú, de cãtu numai in cãtu acele opiniuni se referescu la comunitate. Fãra indoiala, cã statulu are mare interessu cã fia-care cetatienu se aiba o religiune, care se ilu faca se'si iubésca datorintiele sale, dara dogmele acelei religiuni nu interessésa nici pe Statu nici pe membrii sei, decãtu numai intru cãtu acele dogme se referescu la morala si la datorintiele, pe care le professésa, este tienutu de a le implini fatia cu ceilalti. De altcum, fiacare póte avea opiniunile ce 'i placu, fãra³⁾ cã suveranulu se fia indreptatitu a le cunósce, pentru cã precum elu nu are nici o competentia in lumea ceealalta, astfelulu trebuie se ilu interessese fórte puçinu

¹⁾ Proba pentru acestu adeveru necontestabile este inpregiurarea, cã despotismulu si teocratia au mersu, merge si va merge totudeauna mana in mana.

Not'a Traduct.

²⁾ „In republica, dice marcuissulu d'Argenson, fia-care este liberu in ceea ce nu vatama pe ceilalti.“ Éta marginea invariabila, ce nu se póte fic-sá intr'unu modu mai exactu. Nu am potutu refúsá placerea de a citá cate-odata acestu manuscriptu, necunoscutu publicului, pentru de a onorá memori'a unui barbatu ilustru si respectabile, care si pe fotoliulu de ministru si-au pástratu credintiele sale de cetatienu adevratu, si opiniunile sale drepte si sacre asupra guvernului tieiri sale.

Not'a lui J. J. Rousseau.

³⁾ Statulu dreptulu modernu se afla in contradicere cu acésta opiniune a filosofulu dela Geneva, care

sórtea supusiloru sei in viati'a viitóre, numai se fia buní cetatieni in viati'a acésta.

Esista deci o profesiune de credintia curatu civila, ai cãrei articoli i fic-sésa de dreptu suveranulu, nu cã dogme de religiune, ci cã sententie ale sociabilitatiei, fãra cari este imposibile, cã cineva se fia cetatienu bunu si supusu fidelu.⁴⁾ Fãra cã se póta constringe pe cineva a le adoptá, elu póte se esilese din Statu pe ori care nu le adoptésa, elu ilu póte esilá nu cã pe unu inpiu, ci cã ne-sociabilu, incapabilu de a iubi cu sinceritate legile si dreptatea. si de a sacrificá viati'a sa datorintieloru sale. Déca cineva au recunoscutu in publicu aceste dogme ale Statului, inse prin purtarea sa probésa, cã nu crede in ele, atunci acela se fia pedepsitu prin mórte, pentru cã elu au comissu crim'a cea mai mare, de a fi mintit in fati'a legiloru. Dogmele religiunei civile trebuie se fia simple, puçine la numeru, precise, fãra se aiba lipsa de esplicari si comentarie. Esistentia Divinitatii puternice, inteligente, binefacétóre, prevedietóre si pòvedietóre, viati'a viitóre, fericirea celoru drepti, pedepsirea celoru rei, sanctitatea contractului socialu si a legiloru, acestea sunt dogmele positive. Cãtu pentru dogmele negative, eu le marginescu la un'a singura: intoleranti'a. Acésta se intre in culturile acelea, pe care noi le amu condamnatu.

Dupa opiniunea mea, aceia cari deosebescu intoleranti'a civila de cea teologica, se amagescu. Aceste doué intolerantie sunt inseparabile. Este imposibile de a trái in pace cu ómenii pe cari i considera cã condamnati. A 'i iubi, ar insemná a urí pe Dumnedieu, care i va pedepsi. Ei séu trebuie convertiti séu tormentati. In totu loculu unde este admissa intoleranti'a teologica, este imposibile cã ea se nu aiba si efecte civile, si indata ce le are, suveranulu nu mai este suveranu, nici chiaru in cele temporale. Din momentulu acela preotii sunt adevirati domni si regii nu sunt altu, decãtu slugile lorú.

Acuma, candu nu mai esista si nu mai potú esistá religiuni nationale exclusive, trebuie tolerati toti aceia, cari tolerésa din parte'si si ei pe ceilalti, cu conditiune, cã dogmele lorú se nu contiena nemica, ce ar fi contrariu datorintieloru cetatienului. Inse indata ce careva ar cutesá se dica: „Afara de biserica nu esista nici o fericire“, trebuie scosu afara din Statu, cu esceptiune numai déca Statulu nu este o biserica, séu principele unu pontifice. O astfelu de dogma este buna numai pentru unu gubernu teocraticu, pentru ori care altu gubernu ea este perniciosá.

Capitolulu IX.

Conclusiune.

Dupa ce am espusu adeveratele principii ale dreptulu politicu si m'am incercatu a infintia Statulu pe bazele lui, mi-ar mai remanea a ilu intari prin relatiunile sale externe, ceea ce ar cuprinde dreptulu gintiloru, comerciulu, dreptulu resbelulu si alu cuceririloru, dreptulu publicu, alian-tiele, negociatiunile, tractatele si altele. Dara tóte acestea formésa unu nou obiectu prea vastu pentru marginitele 'mi priviri, pe care aru fi trebuitu se le fic-sesu totudeauna la obiecte ce imi erau mai aprópe.

Traducere de:

Jeronimu G. Baritiu.

de exemplu, aplicata la dogm'a de infalibilitate a Papei, ce este negatiunea Statului de dreptu,^{*)} ar fi in favorulu acelei dogme. Este deci nu numai de competentia, dara este sacr'a datorita a Statului a controlá dogmele unei confessiuni, si déca ele sunt periculóse pentru esistentia Statului, a le paralísá, nu prin persecutiuni violente, ci prin instructiune si opiniunea publica. Mesuri precum le au luatú de exemplu in dilele nóstre Prussia in contra catolicismului, sunt numai atunci permise, candu biserica conspira pe fatia in contra Statului, precum o facu iesuitii din Germani'a, Franci'a si Belgiu.

Not'a Traduct.

⁴⁾ Candu Cesar pledandu pentru Catilina, se incercase a stabili dogm'a despre mortalitatea sufletulu, Catone si Cicerone, pentru de a ilu combate, nu se apucara se filosofese, ci se marginira a probá, cã Cesar vorbesce cã unu reu cetatienu si cã stabilescu o doctrina perniciosá pentru statu. Si in realitate, senatulu Romei avea se judece despre acésta, éra nu despre o cestiune de teologia.

Not'a lui J. J. Rousseau.

^{*)} A se consulta in privinti'a acésta renumitulú opu alu lui R. Gn-ist „Der Rechtsstaat“ publicatu in 1872. Idem.

Locu deschisu.*)

(Urmare si fine.)

Acuma turnulu cere a trei'a reparatura. Despre pagub'a cea insemnata pricinuita bisericii cu acésta

^{*)} Pentru articlii ce esu sub acésta rubrica, redac-tiunea nu ia nici-o respundere asupr'a sa. Red.

coperire voiu aduce numai unu exemplu. Satulu vecinu Turdasiu avendu turnu de pétra, ziditu si acoperitu simplu, numai cã se nu plóie zidulu, in anulu acesta crestinii nostrii din Turdasiu au togmitu totu cu Richter, cã dupa form'a si planulu turnulu din Orasthia se le ridice acoperisulu turnulu cu lemnú, cu feru, pleu, cruce in verfulu turnulu, cu unu cuventu, pâna la celu mai de pre urma cuiu, cu plata 1200 fl. v. a.; éra banii se'i platésca in doué rate de 2 ani. Turnulu acesta in var'a acésta au fostu gata, dupa planu si dupa form'a turnulu din Orasthia. Din acestu exemplu póte vedea ori si cine, daca este aici lucru curatu, se nu dicu in-sielatiune, cu platirea baniloru acestora? Turnulu dela Turdasiu cu totu materialulu pâna la celu mai din urma cuiu costa 1200 fl. v. a. facutu intocma si dupa form'a turnulu nostru din Orasthia; la turnulu nostru numai reparati'a coperisulu cu plevu costa 1260 fl. v. a.? si acestea s'au facutu dupa intieptiunea revnitoriulu de scóla si biserica, nationalistu. Aicea póte va intreba cineva, cã preotimea locala cum de n'au ingrijitu si densa in privinti'a acésta. Respunsulu e fórte simplu si scurtu; cã-ci in casuri de acestea fruntasii comite-tului respundu iute: Preotimea n'are se se amestece in afacerile acestea, care cadu in competentia comite-tului. Apói daca preotimea se oppune si in alte afaceri la nelegiuri seducátore, te incriminédia inaintea popo-rului cã contrariu scólei si bisericei, denuntiandu-te in susu si in josu cu ilegalitati, precum s'a intemplatú si in actulu presentu.

In anulu trecutú, candu s'au tinutu sinodu paro-chialu pentru revisiunea ratiociniulu bisericescu si alte afaceri bisericesci, comisiunea insarcinata cu revisiunea ratiociniulu bisericei de pe anulu 1878, referentulu dn. Ioanu Mihai in numele comisiunei, dupa ce au vediutu paguba acésta insemnata a turnulu, au propusu in numele comisiunei, sinodulu parochialu, cã mai multu astfelu de spese insemnate se nu se mai faca fãra scirea si aprobarea venerab. Consistoriu Archidiecesanu. Acésta propunere au urmatu firesce din incidentulu acela, cã seducandu unulu pe ceialalti membrii, parte mai mare dupa dis'a corespondentelu, nisce plugari, omeni simplii, se nu se comita ilegalitati, sinodulu paro-chialu au primitu acésta propunere in unanimitate, de si vinovatulu suceá din nasu. Au mai adusu I. Mihai inainte, cã vediendu din ratiociniu, cã lipsescu 45 fl. v. a. se se depuna si se se despagubésca cass'a bisericei cu banii acestia. La acésta s'au sculatú unii din membrii comitetulu parochialu cu aparare si aratare, cã s'ar fi furatu acestia bani; inse dupa ce s'au constatatu, cã chieile dela lada fiindu la epitropi, lad'a cu bani nevatamata si fãra sminta, epitropulu au declaratú in sinodu, cã va plati banii ce lipsescu 45 fl. v. a. numai se se cetésca afurisani'a in biserica, asupra hotiulu (ironia góla). Asiu mai potea aduce inca casuri, dar acum deodata nu mai ostenscu indulgenti'a onoratulu publicu cetitoriu, dar fiindu éra provocatu, nu voiu lipsi pentru deslucire. Acum me rogu de Onorat'a Redac-tiune, se binevoiesca atãtu pentru vatamarea onórei mele, care in cursu de 42 ani de candu slugescu la altariulu Domnulu si in oficiulu protopresbiteralu, nu am avutu astfelu de batjocuri si calunnii, numai acum la betranetie de cãtra poporanulu meu, cãtu si intru interessulu adeverulu, a da locu sfruriloru acestora in pretiuitulu Jurnalulu „Observatoriulu“*). Primesce Prea Onorate Domnule Redactoru deosebit'a mea stima, ce din tineretia tí-o pastrediu.

Orasthia 16 Decembre 1879.

Nicolau Popoviciu,
parochu si protopresbiteru gr.-or. alu Orasthiei.

^{*)} La polemii de natur'a acestora dãmú locu numai in casuri estreme, candu ni se pare, cã daca le amu delaturá si amu lasá se ardia foculu sub spudia, amu face multu mai reu, sau mai exactu, nu ne amu impliní datorinti'a de publicistu; dara dupa-ce se dá celui sau celoru atacati, inculpati si defaimati, ocazione ampla de a se apará, polemii'a o declaramu de inchisa, éra restulu cade in competentia si in datorinti'a strinsa a respectiveloru auctoritati si organe administra-tive si gubernatórie. Red.

• Cura pentru érna. •

Wilhelm's THE'A CURATITÓRE DE SANGE

antiartrítica si antireumatica

a lui (1) 2 25

Franciscu Wilhelm,

farmacistu in Neunkirchen (Austria de josu),

a fostu folosita in fórte multe casuri cu rezultatele cele mai bune, ceea ce se probédia prin mii de scri-sori de recunoscentia, in contra soldinei, a reumatismulu, a raneloru deschise, in contra reledoru invecchite si permanente, a raneloru care puroieza neincetatu, ale bubeloru pe piele, remase din morburu secsuale, bubeloru de pe corpu si din fatia, peteloru, bubeloru siphilitice, inflaturelu de ficatu si splina, dureriloru hemoroidale, galbinare, suferintieloru intensive a nerviloru, a muschiloru si a dureriloru la incheiaturi, greutatiloru de stomacu si de venturi, incuieriloru, ale adului, polutiuniloru, impotentie la barbati si pótele albe la femei, morburiloru scrofulóse, inflaturi ale ghinduleloru si in contra altoru suferintie. Ates-tatele la cerere se tramitu gratis.

Pachete inpartite in 8 dose se afla cu pretiu de 1 fl., pentru timbru si pachetare se socotescu 10 cr. Pentru de a se apará de falsificata, se se caute cunoscutele marce brevetate si legalisate in mai multe state.

Se afla de vendiare in Sibiiu la d-nii Fried. Thallmayer si I. B. Misselbacher.

• Cura pentru primavara. •

Editoru si redactoru responsabilu: **G. Baritiu.**
Tipariulu lui **W. Kraft.**